

Kohtuasi C-775/23

Eelotsusetaotluse kokkuvõte vastavalt Euroopa Kohtu kodukorra artikli 98 lõikele 1

Saabumise kuupäev:

15. detsember 2023

Eelotsusetaotluse esitanud kohus:

Curtea de Apel București (Bukaresti apellatsioonikohus, Rumeenia)

Eelotsusetaotluse kuupäev:

6. oktoober 2023

Apellant:

Bursa Română de Mărfuri SA

Vastustaja:

Autoritatea Națională de Reglementare în Domeniul Energiei (ANRE)

Menetluses osalejad:

Federația Europeană a Comercianților de Energie

Asociația Brokerilor de Energie din Londra - LEBA

Asociația Europeană a Piețelor și Intermediarilor - EVIA

Põhikohtuasja ese

Apellatsioonkaebus, millega apellant Bursa Română de Mărfuri SA palub Curtea de Apel București (Bukaresti apellatsioonikohus, Rumeenia) esiteks tühistada kirja, millega vastustaja, Autoritatea Națională de Reglementare în Domeniul Energiei (riiklik energiasektorit reguleeriv asutus, Rumeenia) (ANRE) keeldus talle väljastamast tsentraliseeritud elektriturgude korraldamise ja haldamise litsentsi, ja teiseks kohustada vastustajat talle viidatud litsentsi väljastama.

Eelotsusetaotluse ese ja õiguslik alus

ELTL artikli 267 alusel palutakse tõlgendada ELTL artikleid 35, 49 ja 56 ning ELTL artiklit 102 ja artikli 106 lõiget 1, viimast kahte artiklit koostoimes ELL artikli 4 lõikega 3, et teha kindlaks, kas nende normidega on vastuolus niisugune riigisisene õigusnorm, millega nähakse ette ainsa litsentsi väljastamine elektrituru haldamiseks ning mis kohustab riigisiseseid ja Euroopa elektrienergiatootjaid pakkuma kogu olemasolevat elektrienergiat platvormidel, mida haldab ainus liikmesriigi elektrituru ettevõtja.

Eelotsuse küsimused

1. Kas riigisisene õigusnorm, millega nähakse ette ainsa litsentsi väljastamine elektrituru haldamiseks, kujutab endast Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 49 sätestatud asutamisevabaduse rikkumist või Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 56 sätestatud teenuste osutamise vabaduse rikkumist?
2. Kas Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklit 35 tuleb tõlgendada nii, et riigisisene õigusnorm, mis kohustab riigisiseseid ja Euroopa elektrienergiatootjaid pakkuma kogu olemasolevat elektrienergiat platvormidel, mida haldab ainus liikmesriigi elektrituru kauplemisteenuste osutamiseks määratud korraldaja, kujutab endast ekspordi koguseliste piirangutega samaväärset meetet, mida ei saa põhjendada avaliku julgeoleku kaalutlustega, mis on seotud energiavarustuskindluse tagamisega, kui niisugune õigusnorm ei ole taotletava eesmärgiga proportsionaalne?
3. Kas Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklit 102 ja artikli 106 lõiget 1 koostoimes Euroopa Liidu lepingu artikli 4 lõikega 3 tuleb tõlgendada nii, et riigisisene õigusnorm, milles on ette nähtud, et liikmesriigi tasandil võib elektrienergia hulgimüügi- ja ostupakkumiste vahendusteenuste osutamiseks forvardturul anda ainult ühe litsentsi, kujutab endast konkurentsipiirangut nende sätete tähenduses?

Viidatud liidu õiguse sätted ja kohtupraktika

ELL artikli 4 lõige 3 ja ELTL artiklid 35, 49, 56, 102 ja 106

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 26. veebruari 2014. aasta direktiiv 2014/24/EL riigihangete kohta ja direktiivi 2004/18/EÜ kehtetuks tunnistamise kohta

Euroopa Parlamendi ja nõukogu 5. juuni 2019. aasta määrus (EL) 2019/943, milles käsitletakse elektrienergia siseturgu

2. märtsi 2023. aasta kohtuotsus Bursa Română de Mărfuri (C-394/21)

15. novembri 2016. aasta kohtuotsus Ullens de Schooten (C-268/15)

Riigisisesed sätted ja riigisisene kohtupraktika

Elektri- ja gaasiseadus nr 123/2012 (Legea energiei electrice și a gazelor naturale nr. 123/2012), artikli 10 lõike 2 punktid a–f, 21. septembril 2021 kehtinud redaktsioonis

„Pädev ametiasutus annab välja järgmised litsentsid:

- a) elektrienergia tootmisvõimsuste ja tootmisvõimsusele lisatud energiasalvestusrajatiste kaubanduslikuks kasutamiseks;
- b) elektri koostootmisjaamadest ja tootmisvõimsusele lisatud energiasalvestusrajatistest tuleneva elektri- ja soojusenergia tootmisvõimsuste kaubanduslikuks kasutamiseks;
- c) elektrienergia ülekandeteenuse osutamiseks;
- d) süsteemiteenuse osutamiseks;
- e) elektrienergia jaotusteenuse osutamiseks;
- f) tsentraliseeritud turgude korraldamine – elektriturukorraldajale ainsa litsentsi ja ainsa litsentsi tasakaalustamisturu korraldajale“.

Elektri- ja gaasiseadus nr 123/2012 (Legea energiei electrice și a gazelor naturale nr. 123/2012), artikli 10 lõike 2 punktid a–f, 28. detsembril 2021 dekreetseadusega nr 143/2021 muudetud redaktsioonis

„ANRE annab välja järgmised litsentsid:

- a) tootmisvõimsuste ja vajaduse korral vastavatele tootmisvõimsusele lisatud energiasalvestusrajatiste kaubanduslikuks kasutamiseks;
- b) elektri koostootmisjaamadest ja vajaduse korral vastavatele tootmisvõimsusele lisatud energiasalvestusrajatistest tuleneva elektri- ja soojusenergia tootmisvõimsuste kaubanduslikuks kasutamiseks;
- c) elektrienergia ülekandeteenuse ja võrkude tasakaalustamise teenuste osutamiseks;
- d) elektrienergia jaotusteenuse osutamiseks;
- e) elektriturukorraldaja tegevuseks;
- f) elektrienergia tarnimise tegevuseks“.

Halduskohtumenetluse seadus nr 554/2004 (Legea nr. 554/2004 a contenciosului administrativ), artikkel 1, milles on sätestatud, et igapähele, kes leiab, et ametiasutus on haldusaktiga rikkunud tema õigust või seaduslikku huvi või kes ei ole tähtaja

jooksul saanud taotlusele vastust, on õigus pöörduda pädevasse haldusvaidlusi lahendavasse organisse; artikli 8 lõiked 1 ja 1¹, mille kohaselt võivad füüsilised ja juriidilised isikud esitada hagi legitiimse avaliku huvi kaitseks vaid teise võimalusena, juhul kui legitiimse avaliku huvi kahjustamine tuleneb loogiliselt subjektiivse või erahuvi rikkumisest, ja artikli 2 lõike 1 punkt r, milles määratletakse legitiimne avalik huvi kui huvi, mis on seotud õiguskorra ja põhiseadusliku demokraatiaga, õiguste tagamisega, kodanike põhivabaduste ja -kohustustega, kogukonna vajaduste rahuldamisega, ametiasutuste ülesannete täitmisega.

Rumeenia konstitutsioonikohtu otsus nr 53/2014 (Decizia nr. 53/2014 a Curții Constituționale), milles leiti, et elektri- ja gaasiseaduse nr 123/2012 artikli 10 lõike 2 punkt f on põhiseadusega kooskõlas, seoses väidetega, mille Bursa Română de Mărfuri SA esitas Curtea de Apel București (Bukaresti apellatsioonikohus, Rumeenia) menetluses nr 9.657/2/2012.

Asjaolude ja menetluse lühiülevaade

- 1 Seaduse nr 357/2005 kaubabörside kohta (Legea privind bursele de mărfuri nr. 357/2005) kohaselt on apellandil 1992. aastast sõltumatu institutsiooni staatus, kellel on avaliku huviga seotud turgude haldamise üldpädevus.
- 2 20. augustil 2020 taotles apellant ANRE-lt määruse nr 2019/943 alusel tsentraliseeritud elektriturgude korraldamise ja haldamise litsentsi ning esitas kõik ANRE dekreediga nr 12/2015 nõutud dokumendid.
- 3 Curtea de Apel București (Bukaresti apellatsioonikohus, Rumeenia) kantseleis registreeritud kaebusega nr 5366/2/2020 palus apellant tühistada ANRE väljastatud teatise nr 73800/21.09.2020 ja kohustada viidatud ametiasutust tema kasuks tsentraliseeritud elektriturgude korraldamise ja haldamise litsentsi väljastama.
- 4 Oma taotluse põhjenduseks väitis apellant ka määrusele 2019/943 tuginedes, et ANRE-l ei ole mitte üksnes kohustust võimaldada, vaid ka tõhusalt tagada konkurentsi elektrienergia turukorraldajate vahel, et vältida konkurentsivastase monopoli kehtestamist.
- 5 ANRE põhjendas litsentsi väljastamisest keeldumist, tuginedes elektri- ja gaasiseaduse nr 123/2012 artikli 10 lõike 2 punktile f, milles on sätestatud, et Rumeenias on olemas tsentraliseeritud elektriturgude haldamise seaduslik monopol, mida omab Operatorul Pieței de Energie Electrică și de Gaze Naturale (elektrienergia- ja maagaasituru korraldaja), OPCOM SA, avalik ettevõtja, mida kontrollib elektrienergia ülekandesüsteemi riiklik käitaja, Transelectrica. Ta täpsustas ka, et määrus 2019/943 ei sisalda ühtegi sätet, mis paneks liikmesriikidele kohustuse määratama mitu operaatorit, kelle ülesandeks on tsentraliseeritud elektriturgude korraldamine ja haldamine elektrienergia hulгимүүги eesmärgil.

- 6 Energiaettevõtjate Euroopa Föderatsioon, mille asukoht on Amsterdamis, Madalmaades, ning kes väidab, et ta esindab elektrienergiaturul rohkem kui 100 äriühingu huve, mis tegutsevad enam kui 27 Euroopa riigis, astus apellandi toetuseks menetlusse ning täpsustas, et tema Rumeenia elektrienergiaturule pääsemine on piiratud, tulenevalt ANRE põhjendamatust keeldumisest vaadata läbi tsentraliseeritud elektriturgude korraldamise ja haldamise litsentsi taotlus. Lisaks, kuna ta peab tegutsema OPCOM-i juhital aval platvormil, on tema äritehingud väga piiratud nii Rumeenias kui ka piiriülel, millel on rasked majanduslikud tagajärjed.
- 7 Menetluse ajal esitas Curtea de Apel București (Bukaresti apellatsioonikohus) Euroopa Kohtule eelotsusetaotluse. Euroopa Kohus tegi selle kohta 2. märtsi 2023. aasta kohtuotsuse Bursa Română de Mărfuri (C-394/21).
- 8 Sel ajal, kui Euroopa Kohus menetles kohtuasja C-394/21, muudeti seaduse nr 123/2012 artiklit 10 28. detsembril 2021 dekreetseadusega nr 143/2021.
- 9 20. märtsil 2022 väljastas ANRE apellandile litsentsi nr 2314 elektriturukorraldaja tegevuseks, kohaldades seaduse nr 123/2012, mida on muudetud dekreetseadusega nr 143/2021, artikli 10 lõike 2 punkti e.
- 10 Pärast menetluse uuendamist astusid apellandi toetuseks menetlusse Londoni energiaga kauplejate ühendus – LEBA ning turgude ja kauplejate Euroopa ühendus – EVIA, kinnitades, et nende liikmed, kes esindavad märkimisväärt osa Euroopa energiaga kauplemise võrgust, ei ole võimelised osutama energiaturul kauplemisteenuseid sõltumatult, kuna ainus turukorraldaja on OPCOM, mida reguleerib riik.
- 11 Londoni energiaga kauplejate ühendus – LEBA selgitas, et ta on turgude ja kauplejate Euroopa ühenduse – EVIA haru ning ta esindab Euroopa vahendustevõtjaid, kes tegutsevad Euroopa tasandil, nii korrastatud turgudel, mida reguleerib määrus (EL) nr 1227/2011, kui ka organiseeritud kauplemissüsteemides, mida reguleerib määrus (EL) nr 600/2014.
- 12 LEBA liikmed esindavad olulist osa energiaga kauplemise Euroopa võrgust, kuna nad haldavad rohkem kui poolt gaasi, elektrienergia ja heitkogustega hulgitasandil kauplemise tegevustest.
- 13 Apellandi taotlusel otsustas Curtea de Apel București (Bukaresti apellatsioonikohus, Rumeenia) Euroopa Kohtule uuesti eelotsusetaotluse esitada.

Põhikohtuasja poolte peamised argumendid

- 14 Apellandi arvates kahjustab ANRE poolt elektrienergiaturu liberaliseerimisest keeldumine märkimisväärselt kõikide ettevõtjate huve turul. Lisaks, kuna OPCOM SA ei paku forvardtooteid ega muid konkreetseid tuletisinstrumente

energiaturgudele, jätab ta need ettevõtjad ilma võimalusest kasutada hulgiturule omaseid finantsinstrumente.

Eelotsusetaotluse põhjenduste lühiülevaade

- 15 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et üks apellatsioonkaebuse esitamise väide on, et ajavahemikus 21. september 2020–20. märts 2022 rikuti apellandi õigusi ja seaduslikke huve, tulenevalt vastustaja keeldumisest väljastada talle taotletud litsent.
- 16 Apellant tugines lisaks legitiimse avaliku huvi kahjustamisele, väites, et turul tõhusa konkurentsi puududes kehtivad tootekulude maksimaalsed piirmäärad, mille määrab ainult üks ettevõtja, asjaolu, mis teeb turulepääsu raskemaks osalistele, kelle käsutuses on börsil piiratud ulatuses vahendeid ja sellel kaubeldavaid tooteid, mis kahjustab märkimisväärselt kõikide turuoperaatorite huve.
- 17 Curtea de Apel (apellatsioonikohus, Rumeenia) lisab, et pärast kohtuvaidluses menetlusse astumise registreerimist esitas menetlusse astuja, energiaettevõtjate Euroopa föderatsioon Euroopa Komisjonile 3. novembril 2020 OPCOM-i vastu kaebuse, milles ta väitis, et elektrienergiatootjatel ja sellega kauplejatel on takistatud kohandatud hulgitoodete turustamine Rumeenias ja teenuste pindlikkus, mis tuleneb Rumeenia turu eraldatusest võrreldes regionaalse turuga, mille aluseks on kohustus kaubelda OPCOM-i kaudu.
- 18 Sama menetlusse astuja kinnitas ka, et OPCOM-i kõik jooksvad tehingud elektrienergiaturul, välja arvatud päevasisene ja järgmise päeva turg, peavad sõltuma kohustuslikust kauplemiskorrad ning et ettevõtjatel peaks olema luba kaubelda börsil kahepoolset, nii et neil on vabadus valida börs, platvorm või teenuste osutaja.
- 19 Veel lisas energiaettevõtjate Euroopa föderatsioon esiteks, et OPCOM on ELTL artikli 106 lõikes 1 määratletud avalik ettevõtja, ta on ainus operaator, kellel on luba hallata elektrienergiaga kauplemise platvormi Rumeenias, tal on ainuõigused, ja teiseks, et OPCOM kuritarvitab turgu valitsevat seisundit ning et ELTL artikkel 102 on tema suhtes kohaldatav.
- 20 ELTL artiklite 102 ja 106 rikkumise tagajärjed Rumeenia elektrienergiaturul oleksid pärast seaduse nr 123/2012 artikli 10 lõike 2 punkti f kohaldamist järgmised: i) börsimaakleritel ja energiaettevõtjatel keelatakse osutada sõltumatuid kauplemisteenuseid Rumeenia elektrienergia hulгимүүгитурul; ii) energiaettevõtjad jäetakse ilma võimalusest valida kauplemismeetod, -börs või -platvorm; iii) elektrienergiaturu ettevõtjad jäetakse ilma võimalusest teha riigisisel tasandil kauplemistehinguid börsiväliselt otse *over the counter* (OTC); elektrienergiaga kauplejatel ei ole võimalik osta elektrienergiat otse tootjalt, mis takistab igasugust kahepoolset ja piiriüleselt kauplemist elektrienergiaga; v) kohandatud hulgitoodeteid ei saa Rumeenias turustada; vi) Rumeenia tootjatel on

kohustus müüa kogu toodetud elekter OPCOM-i kaudu, kuna elektrit ei saa eksportida ilma enne OPCOM-i kaudu läbirääkimisi pidamata, mis kujutab endast ekspordi koguseliste piirangutega samaväärset meetet.

- 21 Kohustus OPCOM-i kaudu läbirääkimisi pidada muudab teistes liikmesriikides asutatud ettevõtjate tegevuse ebasoodsamaks, piirates börsimaaklerite tarnevabadust ja turu ettevõtjate vabadust saada elektrienergia kauplemisteenuseid, mis rikub ELTL artikleid 56, 102 ja 106.
- 22 Londoni energiaga kauplejate ühendus ning turgude ja kauplejate Euroopa ühendus esitasid omalt poolt Euroopa Komisjonile 7. oktoobril 2020 OPCOM-i peale kaebuse. Nad väitsid, et OPCOM-i monopol rikub vabadust osutada kauplemisteenuseid kogu Euroopa Liidu territooriumil ning et hulgimüügitasandil kauplemine on äritegevus, mida tehakse tasu eest ja mida võib käsitada teenusena ELTL artikli 56 tähenduses.
- 23 Lisaks tõkestab OPCOM-i vahendusel kauplemise kohustus täielikult kõik kauplemisteenused energiasektoris, kahjustades ettevõtjate poolt kauplemisteenuste piiriülest osutamist Rumeenia riigisisestel energiaturgudel, tulenevalt sellest, et piiratakse elektrienergia tarnimise valikuid, mida mujalt pärit ettevõtjatele WTO turgudel tavapäraselt pakutakse.
- 24 Samamoodi ei saa elektrienergia riigisisest tootjad sellepärast, et neil on kohustus turustada kogu toodetud elektrienergia otse ja ainult OPCOM-i kaudu, sõlmida keskmisi ja pikaajalisi lepinguid nende poolt toodetud elektrienergia eksportimiseks otse teistesse liikmesriikidesse või teiste liikmesriikide tsentraliseeritud turgudele pääsemiseks.
- 25 Menetlusse astuja Londoni energiavahendajate ühendus täpsustas samuti, et kohustuslik kauplemine ainult OPCOM-i kaudu piirab elektrienergia vaba liikumist kogu Euroopa Liidus ja on ekspordi koguseliste piirangutega samaväärne meede ELTL artikli 35 tähenduses.
- 26 Tema arvates ei võimalda selliste „turuplatvormide korraldajate“, nagu on OPCOM, monopolistlik määramine tema liikmetel osutada energia hulgimüügituru terviklikkuse ja läbipaistvuse määruks ning finantsinstrumentide turgude direktiivis ette nähtud kauplemisteenuseid tekkivatel hulgimüügiturgudel. OPCOM-i hetkel olemasolev monopol rikub kauplemisteenuste osutamise vabadust kogu liidu territooriumil ja kahjustab eelkõige elektrienergia vahendajaid, ettevõtjaid ja tootjaid; järelikult tuleks Rumeenia õigusnormi hinnata eelkõige ELTL artikli 56 alusel.
- 27 Lisaks ei ole sama menetlusse astuja arvates piirang, mis on kehtestatud Rumeenia energiatootjatele, kes ei saa elektrienergiat eksportida näiteks otse vahendusettevõtjate kaudu, ja nende kohustus kaubelda vastava elektrienergiaga eelkõige OPCOM-i kaudu, mis on vastuolus ELTL artikliga 35, põhjendatud, kuna ei ole võimalik tuvastada riikliku poliitika eesmärke, nagu need, mis on

- seotud elektrienergiaga varustatuse tagamise, kahjulike kaubandustavade, turu likviidsuse tagamisega, stabiilsuse tagatisega riigisiseses energiasektoris.
- 28 OPCOM-i monopoliga kaasnevad süsteemsed ohud elektrienergia regionaalsel turul, mida põhjustab riskide maandamise võimaluste täielik puudumine. Nii on Rumeenia muutunud üheks Euroopa Liidu riskantsemaks turuks füüsilise energiaturu ettevõtjatele.
 - 29 Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et tema menetluses poolelioleva vaidluse eesmärk ei ole üksnes tõendada apellandi õiguste ja erahuvide kahjustamist, vaid ka legitiimse avaliku huvi rikkumist, mille põhiosa on kodanike põhiõiguste ja -vabaduste tagatis, ühenduse vajaduste rahuldamine ja ametiasutuste ülesannete täitmine.
 - 30 Viis, kuidas turustamis- ja kauplemisteenuseid Rumeenia elektrienergiaturul osutatakse, võib mõjutada energiatehingute hindu, omades tuntuvat mõju energiasüsteemi investeringutele ja elektrienergiaturu üldisele toimimisele Rumeenias.
 - 31 Apellant ja kolm menetlusse astujat on väitnud, et selles riigisiseses vaidluses on olemas piiriülene huvi, kuna seaduse nr 123/2021 artikli 10 lõike 2 punkt f rikkus ajavahemikus 21. september 2020–31. detsember 2021 vahendusettevõtjate, kauplejate ja liidu teistes liikmesriikides energiaga kauplemise sektoris tegutsevate teiste isikute asutamisevabadust ja teenuste osutamise vabadust.
 - 32 Curtea de Apel București (Bukaresti apellatsioonikohus, Rumeenia) leiab, et käesoleval juhul on täidetud Euroopa Kohtu poolt 15. novembri 2016. aasta kohtuotsuse Ullens de Schooten (C-268/15) punktides 50 ja 51 väljatöötatud eeldused, kuna ei ole välistatud, et menetlusse astuvate ühenduste liikmed, teiste liikmesriikide kodanikud on huvitatud kõnealuste põhivabaduste kasutamisest, et tegeleda Rumeenia territooriumil elektrienergiaga kauplemise ja selle vahendamisega.
 - 33 Lisaks kohaldas ANRE käsitletavaid riigisiseseid sätteid vahet tegemata Rumeenia ja teiste liikmesriikide kodanikele, mistõttu võivad need sätted omada õiguslikku toimet, mis ei piirdu üksnes Rumeenia riigiga.
 - 34 Veel näitab vaidluse piiriülest huvi nii asjaolu, et apellandi toetuseks menetlusse astunud isikud esitasid Euroopa Komisjonile 2020. aastal kaebuse, kui ka asjaolu, et elektrienergiaga saab piiriüleselt kaubelda ning et turustamis- ja kauplemisteenuseid energiaturul, millega on tegemist põhikohtuasjas, võivad osutada teistes liikmesriikides asutatud ettevõtjad, sealhulgas menetlusse astunud föderatsiooni ja ühenduste liikmed.
 - 35 Eelotsus, mille Euroopa Kohus teeb, mõjutab ka Curtea de Apel București (Bukaresti apellatsioonikohus, Rumeenia) üheksandas haldus- ja maksuvaidluste kojas pooleliolevat kohtuasja, milles peatati menetlus seni, kuni eelotsusetaotluse esitanud kohus teeb otsuse käesolevas vaidluses, kus Bursa Română de

Mărfuri SA palus ANRE-lt välja mõista kahjuhüvitise seetõttu, et ANRE keeldus väljastamast talle tsentraliseeritud elektriturude korraldamise ja haldamise litsentsi ajavahemikuks 21. september 2020–21. september 2021.

TÖÖDOKUMENT